

ובהרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שני: משפחת נ' עטר

רבי חיים הזקן ואחיו רבי שם טוב הנגיד

בין גדולי ישראל שבעיר סאלי זרחה שמשו של הגאון הקדוש רבי חיים בן עטר זי"ע. רם ונישא היה רבי חיים. מופלג בתורתו וביראתו, בקדושתו ובפרישותו היה ואף מהנהגת הציבור לא משך את ידיו, על אף שלא נשא בשום תפקיד רשמי. "צדיק איש חיל רב פעלים מקבציאל ואיתיאל, הזקן זה קנה חכמה ונעלמה מעיני כל חי, הרב המובהק המופלג הגאון נושא הון התורה והמצוות שמו הטוב מפורסם בכל מחנות העברים שר וגדול בישראל כבוד אדונו וגבירינו כמוהו"ר חיים זצוקלה"ה אשר יצק מים ושמש ב' גאוני עולם כמוהו"ר אלישע אשכנזי זצוקלה"ה וכמוהו"ר חייא דיין זצוקלה"ה תקיפי דארעא דישאל תוב"בא", כתבו עליו רבני סאלי. "ומרוב חסידותו כמעט אני אומר שלא עבר עליו חצי לילה בשינה אפילו לילי תמוז מלקונו ולספור כאשה אלמנה על חורבן בית אלקינו בבכי גדול ולהשלים הלילה בתלמוד עמי אני ע"ה וכיוצא בי מיוצאי חלציו", יכתוב עליו לימים נכדו רבינו ה"אור החיים".

אח היה לו לרבי חיים ורבי שם טוב שמו. הוא היה שותפו לעסקים של אחיו רבי חיים ויחדיו עשו חיל בעסקיהם. גדול היה כבודו של רבי שם טוב בעיני בני קהילת סאלי והוא אף הוא עסק רבות בענינים ושקד על טובתם, עד שעלה ונתעלה למדרגת נגיד הקהילה, "ראש הקהל", שכל צרכי הציבור מוטלים על כתפיו ואף בפני מלכים יתייצב.

היו האחים לבית בן עטר ראשי ומנהיגי הקהילה ברוח ובגשם. אף בית כנסת משלהם היה להם, הוא בית הכנסת הי"ג שבסאלי המכונה "צלאת בן עטר".

חלומו של רבי שלום בוזאגלו: תורה מפי רבי חיים הזקן

המקובל הנודע רבי שלום בוזאגלו זי"ע בעל ה"מקדש מלך" על הזוהר הקדוש, יליד מרוקו היה. בסוף ימיו של רבי חיים הזקן קיבל ממנו סתרי תורה. שנים אחרי פטירת רבו זה, חלם חלום מופלא, ובו גילה לו רבי חיים דברים מכבשונו של עולם.

"בליל מוצאי שבת כ"ב לחודש תמוז בשנת תק"ו לפ"ק, יה"ל קבעתי משנתי בקונטרס זה וישנתי מתוך הלימוד.

ואראה בחלומי והנה לנגדי החכם המפורסם בחכמה וחסידות ומופלג בזקנה כמוהו"ר חיים נ' עטר זללה"ה, זקיניו של ר' חיים בן עטר שנקבר בירושלים תוב"ב, זה הזקן נתבקש בישיבה של מעלה בשנת 'וישוב חרון א"ף ה' מישאל לפ"ק. ובסוף ימיו למדתי ממנו כמה דברי חכמה, והיה מראה לי בחלום ספר שהיה כתוב בו 'ספירת המלכות שיעש לה ארגמ"ן. ואמר לי... ואיקץ וכתבתי למזכרת".

פרק שלישי: בסערות הימים

ארבעים שנות בלבול

בערך משנת ה'ש"צ ואילך, הפכה מרוקו לארץ של תוהו ובוהו שלטוני, שנתן את אותותיו בכל שטחי החיים. עשרות השנים ההם קשות ומרות היו לבני מרוקו, וסבלם בהן הרקיע שחקים. ראשיתם של ימי האימה היתה עת תפסה את השלטון במרוקו משפחה ברברית משבט האידאליין. המושלים החדשים לא ידעו לבסס שלטון של ממש, ובתסיסה שקמה במרוקו כולה, התקוממו רבים ותפסו בזרוע את השלטון; איש איש בעירו או אף בחלק מעירו. פאס לבדה, לדוגמא, נחלקה בין ארבעה מושלים. או אז החלה תקופת אנדרלמוסיה ואנרכיה בת ארבעים שנה (!) הידועה בשם "ארבעים שנות הבלבול". משך כל אותן שנים נלחמו המושלים השונים אלו באלו, ושלטון יציב אמיתי לא היה. כל מושל עשה ככל העולה על רוחו, ורבים מהם התעללו ביהודים עד אימה. הטילו מסים ללא גבול ומידה ורשושו את היהודים, חרצו בתי כנסת והרגו אנשים וכך הלכה קרן ישראל במרוקו הלוך וירוד עד למאד.

רק אחרי קרוב לארבעים שנה תפס את מוסרות השלטון מולאי ראשיד, בנו של מולאי עלי א-שריף, שהיה אחד המושלים המקומיים. עלותו של המלך החדש על כס המלוכה במרוקו לוותה אף היא בועזועים רצופים ובמלחמות בלתי פוסקות.

משנכון השלטון בידו, נכונה ליהודים אכזבה נוראה. רשע ואכזר מאין כמוהו היה מולאי ראשיד. בראשית ימי מלכותו נטה חסד ליהודים אשר במרוקו, אבל לאחר זמן מה שינה טעמו וגילה את פרצופו האמיתי; הוא התאכזר אל היהודים וגזר עליהם גזרות נוראות. במסים שונים ומשונים שהטיל עליהם חדשים לבקרים שדד את מיטב כספם וזהבם, בערים מסוימות אף הרס את בתי הכנסת וגזר על היהודים איסור להלך כשמנעלים לרגליהם.

פניני אור החיים

אתה מחליט איך ינהגו איתך

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו
אני ה' (ו ב)

תארו לכם אדם העומד למשפט, ובידו להחליט מה יגזור עליו השופט...

כן, זה קיים. מובא בספרים הקדושים, שכפי שאדם מתנהג - כך מתנהגים איתו משמים. כל המרחם, מרחמים עליו מן השמים, וכן על זה הדרך, כביכול - השם - צילך, כמו הצל שמשקף את מעשיו ותנועותיו של האדם. משתלם להיות טוב.

בסוף פרשת שמות אמר משה רבינו "למה הרעות לעם הזה? לפי דרגתו הגבוהה של משה רבינו, הייתה כאן טענה עליו. הקב"ה טוב ומטיב, ואין ניתן לומר עליו "למה הרעות לעם הזה? הרי כל מה שעושה השם, הכל לטובה. אבל הקב"ה נוהג עם משה רבינו במידת הרחמים, ומדוע, כי משה רבינו הוא רחמן, עניו וסבלן, אז גם איתו ראוי לנהוג במידת הרחמים.

הדברים מדויקים מאוד בפסוק, אמר האור החיים הקדוש. "וידבר אלוקים אל משה ויאמר אליו אני השם". הרי הפסוק מפורש "וידבר אלוקים אל משה", מה ההדגשה הנוספת ויאמר 'אליו'.

אלא כך כוונת הפסוק. וידבר 'אלוים' אל משה ('אלוים' זו מידת הדין), יש כאן טענה על האמירה 'למה הרעות'. ובכל זאת ויאמר 'אליו - אני השם', אלך, משה רבינו אני נוהג במידת הרחמים ('השם' זו מידת הרחמים), ומדוע, כי משה רבינו עניו מכל האדם, סבלן ומעביר על מידותיו, לכן אליו התנהגה היא ברחמים:

'אליו - אני השם'.

להם את בשורת הגאולה, אומרת התורה "ולא שמעו אל משה", ומדוע, למה הם לא שמעו אליו, אומרת התורה שתי סיבות. מקוצר רוח. ומעבודה קשה. "עבודה קשה" זה ברור, המצרים העבירו את בני ישראל בפרך. אבל מה זה "מקוצר רוח".

אומר האור החיים הקדוש, במצרים, מלבד ה"עבודה הקשה" שהייתה על בני ישראל, הם עדיין לא קיבלו את התורה, ולכן היו במצב של "קוצר רוח". היה חסר להם את ה'רוח'. הדיבורים של התורה.

כי התורה - מרחבת לבו של אדם!

זריזין מקדימין למצוות

ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה'
אתם כן עשו (ו ב)

'הזריזות', כך אומר בעל 'אורחות צדיקים', היא תכשיט לכל המידות הטובות.

מעלה יתירה יש לקיום המצוות מתוך זריזות ומבלי להתעצל. להתגבר על הכבדות הטבעית, ולהשתוקק בזריזות אל המצוות. קל כנשר ורץ כצבי לעשות רצון אביך שבשמים.

וכמו שדוד המלך אומר בפרק ק"ט בתהילים: 'חשתי ולא התמהמת' - לשמור מצוותיך'.

זו הכפילות בפסוק, אומר האור החיים הקדוש, 'ויעש משה ואהרן - כאשר ציווה אותם ה' כן עשו'. לא רק שעשו את המוטל עליהם - 'ויעש משה ואהרן', אלא מייד שנצטוו מיהרו לעשות זאת בזריזות ומבלי להתמהמה.

'כאשר ציווה אותם השם', תיכף ומייד 'כן עשו'!

וכל מעשיך יהיו לשם שמים

ויעש משה ואהרן כאשר צוה ה'
אתם כן עשו (ו ב)

ליל הסדר בזמן שבית המקדש קיים, יושבים חבורת ליל הסדר ואוכלים קרבן פסח.

על אחד מהמסובים קוראים אנו את הפסוק 'צדיקים ילכו בס' ועל השני קוראים את הסיפא של הפסוק 'פושעים יכשלו בס'.

שניהם אוכלים מאותו קרבן פסח ממש. איך יוכל להיות?

אומרת הגמרא, תלוי מה הכוונה באכילה.

התורה מרחיבה דעתו של אדם

וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה (ו ט)

כשיש לנו שאלה, אפילו במילי דעלמא, אנתנו שואלים ומתייעצים עם תלמידי חכמים.

אדם שלומד תורה, יש לו ישוב-הדעת ורוחב לב להבין כל דבר. ההיפך ממה שנקרא 'קוצר רוח'.

כשבא משה רבינו אל בני ישראל, לבשר

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

לדעת מתי לא להשתמש בענוה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִשָּׁכֶם בְּבֶקֶר וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פְרַעְה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי הָעֶבְרִים שְׁלַח אֶת עַמִּי וַיַּעֲבֹדֵנִי (ט יג).

מסביר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שהקב"ה לימד את משה רבינו, כיצד עליו לגשת ולעמוד מול פרעה. שכן משה רבינו היה דרכו תמיד להתנהג בענוה ובשפלות. אמר לו הקב"ה: כעת לא! כעת זה לא מתאים! אל תבוא בראש כפוף, אלא תבוא אליו כגדול וכשליט: תתייצב לפני פרעה ותאמר לו את הציווי החד והברור: 'שלח את עמי'. ענוה היא אכן דבר טוב מאוד, אבל כעת עליך להכריז את מקומך ולדעת להיות בראש מורם ובתוקף גדול.

היכולת לעשות או להתנהג בדברים המנוגדים לטבענו האנושי היא דבר בסיסי במעגל החיים. בחינוך למשל. אבא אוהב את ילדיו, אמה אוהבת את ילדיה, וזו לא בושה לומר שקשה להורים להבין שלפעמים הם צריכים להסוות את אהבתם ולדעת לתפוס 'פיקוד בחינוך'. הרי שלמה המלך כבר אומר (משלי יג כד): 'חושֶׁךְ שָׁכֹטוֹ שׁוֹנָא בְּנוֹ וְאִהָבוֹ שָׁחָרוּ מוֹסֵר'.

יש שהסמיכו לכן במליצה את הפסוק במגילת איכה (ד י): 'יְדֵי נָשִׁים רָחֲמָנִיּוֹת בְּשָׁלוֹ יִלְדִיָּהֶן'. יש הורים שלא מסוגלים להפעיל את הסמכות ההורית שלהם. הם לעולם לא יגערו בילדים שלהם, לא יוכיחו אותם, תמיד יגוננו עליהם.

אם נצריך לזה את העובדה שיש אנשים שזה הטבע שלהם תמיד: הם רחמנים ומלאי אהבה לכל אדם באשר הוא אדם, הרי שבדאי כשה מגיע לילדים שלהם - הם לא מסוגלים להוכיח אותם ולחנך אותם כפי שראוי.

רבינו האור החיים הקדוש מלמד אותנו כיצד הקב"ה מסביר למשה רבינו שעליו לשנות את ההרגל הטוב שלו בהזדמנות מסוימת בה נדרש ממנו לנהוג להיפך. בטבעו היה משה רבינו עניו מאוד, לא הלך אף פעם בקומה זקופה אלא עם ראש מורכן בענוה ובשפלות. בא הקב"ה ואמר לו: לא בכל מקום מתאימה הענוה וההכנעה הזו, לא בכל מקום עליך להתנהג כזאת שפלות וללכת עם הראש למטה.

הנה אני שולח אותך לפני פרעה, ושם אני מצוה אותך: 'וְהִתְיַצַּב לִפְנֵי פְרַעְה', **תעמוד מולו בקומה זקופה! בראש מורם! תכיר בערך עצמך!**

ממשיך ומסביר רבינו האור החיים: בתוך ציווי זה מוטמן ציווי עמוק יותר:

אכן עליך לעמוד כך, אבל זה לא אומר שבליבך גם תהיה סבור כך. בלב תישאר אותו משה כמו שהיית! תישאר עניו ושפל! תשאר כנוע לפני הקב"ה. אבל לפני פרעה, במה שנראה לעיניים שלו - תעמוד זקוף ומרומם.

זהו מסר כפול:

להיראות עניו ושפל בך זה טוב - אבל לא בכל מקום. לפעמים אדם צריך להפגין עמידה

איתנה ויציבה. אבל גם אז - אדם צריך לזכור בעומק לבו ובפנימיותו כי אכן הוא עניו ושפל בך.

זהו רעיון שצריך ללוות את האדם בהרבה נקודות בחייו, אבל כפי שפתחנו הוא מתאים במיוחד בחינוך:

האבא תפקידו לחנך, גם אם הוא תמיד שפל בך ולא מסוגל לחוות דעה לאנשים - אבל כלפי בניו הוא חייב להראות אחרת. אם צריך לחנך - עליו לחנך! אם יש רגע שהאבא צריך להעניש - עליו לעטות על עצמו מראה תקיף ולדעת להניח את הגבולות!

אבל גם כשהוא מחנך - בעומק ליבו אסור לו לשכוח מי הוא באמת. גם אז הוא צריך לזכור את מידותיו הטובות ולדעת כי מה שהוא עושה זה נטו לחינוך.

בבית הכנסת שבעיירה ישב לו יהודי וחיכה לתפילת שחרית. הוא לא היה מקומי, ובלי לדעת כלום הוא התיישב לו על מקום של אחד מהאנשים שהחזיקו עצמם כחשובי העיירה. בינתיים הוא גם הכין לעצמו כוס קפה, וקצת מהמפה התלכלכה.

לפתע מגיע בעל המקום והוא רואה שמישהו יושב לו על המקום, זה עצמו כבר מרגיז אותו קצת. הוא מתקרב יותר והוא רואה שהמקום גם מלוכלך, זה כבר מרגיז אותו יותר. אבל הוא מתאפק, הוא מרמז לאורח שהמקום הוא שלו, אבל האורח עושה את עצמו כאילו הוא לא מבין, נו, מה הוא יעשה. הוא נעמד בצד.

להפתעתו, משום מה, האורח מצא חן בעיני השמש של הבית כנסת והוא גם נתן לו עלייה לתורה. כאן הוא כבר ממש האדים מכעס: במקום שהוא יקבל את העלייה, נותנים את העלייה לאורח שהשתלט לו על המקום. אחרי התפילה אותו אורח פונה אליו ומבקש ממנו צדקה. הוא, כבר חסר סבלנות, מסמן לו שאין לו, אבל האורח לא מתבלבל ומראה לו שהארנק מציץ לו מהכיס...

כאן הוא כבר לא יכול היה להתאפק והוא הוציא עליו את כל העצבים. הוא פתח עליו את הפה בצעקות ולא נחה דעתו עד שהוא טרח לערב כאן גם את השמש המסכן והודיע לו שהיות שהוא העז שלא לתת לו עלייה אלא כיבד את אורח החצוף הזה, שפגע בו ובכבוד המשפחה שלו ובכבוד התורה שלו, הרי שהוא אישית ידאג לזה שיפטרו את השמש מתפקידו.

כמה ימים לפני כן, היה היהודי המקומי מעורב בסיפור אחר: בעיירה היה איזה ענין דחוף של פירצה בקדושת השבת. ידעו העסקנים שליהודי הזה יש אפשרות לטפל בענין. הוא מכיר את המעורבים בפרשה, והוא יכול בכמה מילים לסדר הכל על מקומו. אבל כשבאו אליו העסקנים, הוא התעטף בענוה גדולה ואמר להם: מי אנכי ומה אנכי שאני יכול להגיד למישהו משהו, הרי אני איש פשוט ביותר, עפר ואפר ממש. זה ממש לא בשבילי להגיד או להתערב, אתם צריכים לפנות לרב או לאחד מהכלי קודש בעיירה, לא לאנשים פשוטים.

היה אומר רבינו ה'חפץ חיים' זצ"ל: זו הכוונה במה שהגמרא אומרת במסכת ברכות (סא): 'יצר הרע יושב בין שני מפתחי הלב'. היצר הרע לא מחזיק בקו אחיד וברור. לפעמים הוא עושה את האדם לעניו גדול ולשפל בך: מי אני ומה אני. ולפעמים הוא עושה את האדם לבעל גאווה: אני ורק אני, ומי יעז לפגוע בכבודי. פעם היצר הרע נכנס מהפתח הזה של הלב ופעם מהפתח האחר של הלב.

אבל האמת היא שאדם צריך לקחת את הפיצול הזה ולהשתמש בו בדיוק להיפך: אם מיהשו מבזה אותו - עליו להתנהג בענוה ולומר: מי אני ומה אני כדי להיפגע מזה. ואם מבקשים ממנו לעזור ולסייע ליהדות: דווקא אז ראוי לו שיכיר בערך עצמו ויגבה ליבו בדרכי ה'.

על המתפלל לפרש תפילתו

וַיַּעַק מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לִפְרַעְה (ח ה).

במדרש על מגילת אסתר מסופר על יהודי שעלה לירושלים והתעייף בדרך. נעמד והתפלל להשם שיזמין לו חמור...

לא חלפה שעה ארוכה וגוי בעל מראה נכבד עזר לידו, וכפה עליו לשאת על גבו את העייר, חמור קטן, שהמליטה אתונו. למרבה האירוניה התקיימה בו תפילתו והזדמן לו חמור... אלא שלא היה זה חמור שניתן לרכוב עליו אלא חמור שהוטל עליו להרכיב אותו על כתפו.

ומכאן - שאחד מתנאי התפילה היא, לפרש את תפילתו.

אומר רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, שענין זה ממש מדויק בפרשת השבוע. משה רבינו יוצא להתפלל על דבר הצפרדעים. ברור מאוד למה הוא יוצא, אבל משה רבינו אינו מסתפק בזה אלא מפרש ומבאר היטב את בקשתו:

וַיַּעַק מֹשֶׁה אֶל הַשֵּׁם עַל דְּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לִפְרַעְה, הוא פירש בתפילתו שבקשתו היא על סילוק מכת הצפרדעים - **מכאן שצריך לפרש תפילתו.**

גם בפרשת ואתחנן מדגיש רבינו נקודה זו. שם נאמר (דברים ג כג): 'וְאַתְּחַנֵּן אֶל ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר, וּפִירַשׁ רַבִּינוּ שֶׁבְּפֶסֶק זֶה הָעוֹסֵק בְּתַפִּילַת מֹשֶׁה רַבִּינוּ ע"ה, נִרְמָזוּ אַרְבַּעַת תְּנָאִים הַנִּצְרָכִים לִקְבַּלַת הַתְּפִילָה:

א' - שיתפלל כעני הדופק על הפתח, כפי שנאמר (משלי יח כג) 'תַּחֲנוּנִים יִדְבַר רֵשׁ'. זה נרמז ב'ואתחנן' - לשון תחנונים.

ב' - שייבקש ממקור הרחמים. זה נרמז במילים 'אל ה', שייבקש ממקור הרחמים, כי שם הו"ה הוא שם של מידת הרחמים.

ג' - זמן התפילה, כפי שנאמר (תהלים סט יד) 'וְאֵנִי תַפִּילָתִי לָךְ ה' עַת רִצּוֹן'. כנרמז במילים 'בעת ההיא', דהיינו בעת הידועה שהיא מסוגלת לקבלת התפילה, שהיא עת רצון, וקרא לו משה 'עת ידוע' כי מי יודע אימתי הוא עת הרצון כמשה.

זה שאוכל לשם שמים 'צדיקים ילכו בס', השני התכוון חלילה לשם אכילה גסה, עליו נאמר 'ופושעים יכשלו בס'.

גם כשמתכוונים לשם שמים יש דרגות על דרגות. הדרגה הגבוהה ביותר היא לשם שמים ממש. לא לשם כבוד ולא שום כוונה אחרת.

אומר האור החיים הקדוש, 'ויעש משה ואהרן', ובאיזו כוונה הם קיימו את רצון השם, 'כאשר ציווה אותם השם'. זו הסיבה ואין בלתה. כי כך ציווה אותם ה'.

לעשות רצונך אלוהי חפצתי!

כל מה שעושה ה' הכל לטובה

וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' (ב)

כל מה שהקב"ה עושה, הכל לטובה.

'מפי' עליון לא תצא הרעות'. רק טובות יוצאות מאת הקב"ה, טובות וברכות.

אלא שלנו אין את הראיה הנכונה לדעת למה כל דבר נעשה, מה החשבון, ולשם מה. לפעמים יש על האדם חוב ישן שעבורו הוא סובל וכדו', איננו מבינים חשבונות שמים.

אומר האור החיים הקדוש, 'וידבר אלוהים אל משה', הקב"ה בא כביכול בטענה אל משה רבינו, ומיהו הטענה - 'ויאמר אליו - אני השם', עליו לדעת כי 'אני השם', ומידתי היא מידת החסד והרחמים, ואין תוכל לומר 'למה הרעות לעם הזה'.

נכון שהעבודה כבדה על בני ישראל, אבל את הסיבה לכך יודע הקב"ה. לפעמים העוונות גורמים, או שבני ישראל לא האמינו מספיק, כפי שראויים שהזקנים חזרו לאחוריהם ולא הלכו עם משה רבינו לפני פרעה.

גם אם איננו מבינים, אל לנו לומר 'למה הרעות'.

אסור להרהר אחר דרכיו של הקב"ה, המלך הטוב והמיטיב לכל, שבכל יום ויום הוא הטיב, הוא מטיב, הוא יטיב לנו.

על המתפלל לפרש תפילתו

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִעַם פְּרָעָה וַיִּצְעֲקוּ מֹשֶׁה אֶל ה' עַל דָּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה (ח)

במדרש על מגילת אסתר מסופר על יהודי שעלה לירושלים והתעייף בדרך. נעמד והתפלל להשם שיזמין לו חמור...

לא חלפה שעה ארוכה וגוי בעל מראה נכבד עצר לידו, וכפה עליו לשאת על גבו את העייר, חמור קטן, שהמליטה אתונו. למרבה האירוניה התקיימה בו תפילתו והזדמן לו חמור... אלא שלא היה זה חמור שניתן לרכוב עליו אלא חמור שהוטל עליו להרכיב אותו על כתפו.

ומכאן - שאחד מתנאי התפילה היא, לפרש את תפילתו. אומר האור החיים הקדוש, זה ממש מדויק בפרשת השבוע. משה רבינו יוצא להתפלל על דבר הצפרדעים. ברור מאוד למה הוא יוצא, אבל משה רבינו אינו מסתפק בזה אלא מפרש ומבאר היטב את בקשתו:

"וַיִּצְעֲק מֹשֶׁה אֶל הַשֵּׁם - עַל דָּבַר הַצִּפְרָדְעִים אֲשֶׁר שָׁם לַפְּרָעָה".

האדם על שלא פירש את דבריו יפה. עוד יש להבין, הלא מצינו במדרש (שיר השירים רבה ב א) על הפסוק (ש"ה"ש ב ד) 'ודגלו עלי אהבה': אמר רבי אחא, עם הארץ שקורא 'לאהבה' - איבה, כגון 'ואהבת' - 'ואיבת', אמר הקב"ה 'ודלוגו עלי אהבה', אמר רבי יששכר, תינוק שקורא למשה - משה, לאהרן - אהרן, לעפרון - עפרן [-למשה בחול"ם הוא קורא משה בפת"ח ככתיבתו, וכן 'אהרן' 'עפרן' ברי"ש פתוחה, כי ספריהם לא היו מנוקדים (מתנות כהונה)], אמר הקב"ה 'ולגלוגו עלי אהבה'. עד כאן.

וידוע מה שהיה רבינו אור שבעת הימים ה'בעל שם טוב' הקדוש זיע"א נותן משלו בענין זה, לתינוק המגמגם מאד בדבורו, שאביו אוהבו ואין מדקדק אחר דבורו. וכמו שהביא תלמידו המגיד ממעזריטש זיע"א בשמו (ליקוטים יקרים דף א): אדם שהוא קורא בתורה, ורואה האורות של האותיות שבתורה, אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין השם יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרים כראוי. משל לתינוק שאביו אוהבו מאד, ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי, אביו נהנה מאד. לכן כשאדם אומר דברי תורה באהבה, השם יתברך אוהבו מאד, ואין מדקדק אחריו אם אומרים כראוי, כמו שדרשו רבותינו ז"ל 'ודגלו עלי אהבה' אל תקרי 'ודגלו' אלא 'ולגלוגו עלי אהבה'. עד כאן.

המורם מכל זה, שאין הקב"ה מדקדק עם האדם שיפרש שיחתו יפה, אדרבה, גם כשהוא מדבר בשיבוש ובגמגום, דבריו רצויים ומקובלים בשמים, ואף גורמים נחת רוח למעלה, ויש לתמוה, איך כל זה עולה בקנה אחד עם המבואר לעיל מדברי חז"ל שיש לו לאדם לפרש תפילתו באר היטב, ורק אם שפתיו ברור מיללו אז תיענה תפילתו כפי רצונו.

אכן נראה כי אין בזה סתירה כלל, משום שיש ליישב ולומר שדיבורים אשר נאמרו בתמימות מפי איש יהודי, מתוך מחשבה שאלו הדיבורים רצויים לפניו יתברך, הגם שנאמרו בשיבוש, על זה נאמר 'התהלך עמו בתמימות', וגורמים הם נחת רוח בשמים.

אבל כאשר אדם יודע את הצטרפותו רק שאינו מטיב לפרש שיחו, ואף על פי שיכול הוא לפרש ולברר דרכיו מניח הוא את תפילתו בדרך סתומה, כגון אם חמור לרכב עליו הוא צריך או חמור לסיבה אחרת. על כגון דא אמרו חז"ל שיש לו לאדם לתת פירוש הגון לבקשתו, ובלעדי זאת עלול שתתקבל תפילתו באופן אחר.

וזאת, לפי שאנחנו 'תפילה ראוי' - כוחה יפה להפך דינו של אדם, משום שהקב"ה שומע תפילת כל פה הגם שאינו ראוי, וכך גזרה חכמתו העליונה שעל ידי תפילה ישתנה דינו של האדם. אולם כאשר אין התפילה מפורשת יפה, ואין האדם מברר היטב כוונתו, אזי אין בכוחה של תפילה כזו לשנות את הנגזר על האדם, והיא נענית לפי מה שראוי לאותו אדם על פי מעשיו, שזה לפעמים לא מה שהתכוון לבקש.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ד' - שתהיה תפילתו מפורשת, ולא תהא סובלת פירוש בלתי הגון, שזה נרמז במילה 'לאמר', שמשה פירש בתפילתו את אמריו כפי המצטרך, שלא יסבלו דבריו דבר בלתי הגון.

השליה הקדוש זיע"א (מסכת תמיד פרק נר מצוה, אות פט) מביא על בקשת יעקב אבינו 'הַצִּלְנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֶשָׂו' (בראשית לב יא), את דברי הזוהר הקדוש (ח"א קסט): 'מכאן, מאן דצלי צלותיה, דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות'. ומסיים השל"ה: **'הרי כשמבקש האדם מהשם יתברך איזה ענין, יסדר בקשתו בדברים מבוררים**. וכדמות שמצינו באורים ותומים, כשהיו שואלים בדברים סתומים, באה התשובה סתומה, כמו שאמרו בפילגש בגבעה. וכתב עוד (פרשת וישלח) על דברי הזוהר הנ"ל: 'ולא יחשוב הלא הקדוש ברוך הוא בוחן לבות והוא יתברך מבין כוונתו, אלא צריך לפרוש. והטעם נראה לי, כי התיבות של התפילה המתהוות מאותיות קדושות עולות למעלה ובוקעות הרקיעים'.

התר הרצועה

הגאון רבי יחזקאל מאיר מועלם רחמים זצ"ל מבגדאד, בספרו 'לקוטי אמרי אל' (ויצא ד"ה וידר), מביא מעשה בשם ספר 'מעשה חייא'.

איש אחד היה הולך בדרך ונשא שק של קמח על כתפו, פי השק היה קשור וסגור היטב, כך שאף קמיוץ קמח לא נפל החוצה. תוך כדי הילוכו הגיע האיש למקום שהייתה שם ביצה טובענית - מקום רפש וטיט, הוא נאלץ להיכנס אל תוך הביצה כדי להגיע למחוזו חפצו. הוא פסע בוהירות פסיעה אחר פסיעה, אלא שאז החל לפתע להרגיש כי רגליו שוקעות בבוץ הסמיך. ככל שניסה לחלץ את עצמו, חש כי הוא רק הולך ושוקע יותר ויותר. בטרם איבד האיש את עשתונותו נשא עיניו השמימה ופתח בתפילה נרגשת מעומק לבו במילים ספורות, וכך אמר: **'רבונו של עולם, תתיר צרורה'.**

והנה ראה זה פלא, תפילתו עשתה פירות, צרור הקשר שבפי השק נפתח לפתע, וכל הקמח נשפך לתוך הטיט.

מבלי להיכנס לפרטי המעשה מה עלה בגורלו של האיש, מסיק רבי יחזקאל וכתב שהמסר הנלמד מהסיפור הוא, שראוי היה לו לאותו אדם לפרש שיחתו, לבקש באופן ברור להינצל מטיט היון ולא לומר בסתם 'תתיר צרורה'. והגם שכוונתו הייתה שיחלץ אותו ה' מהביצה שהוא צרור ותפוס בה, ויעזרנו שלא יטבע בטיט. עם כל זה, מאחר שלא פירש תפילתו כראוי, נענתה תפילתו באופן אחר, והותר לו צרור הקשר שעל פי השק.

ומסיים: על כן ידע האדם שצריך לפרש שיחתו ותפלתו לפני השי"ת, ולא יתפלל בהלעט האותיות.

ולגלוגו עלי אהבה

והנה בעסקנו בענין זה, ראוי לתת את הדעת ולהעמיק בענין. שלכאורה קשה, הרי הקב"ה יודע מה חסר לאדם ומיהו כוונתו האמיתית בתפילתו, ואם כן מדוע נענית תפילתו בצורה שונה ממה שהתכוון, וכי מעניש הקב"ה את

מתיבתא אור החיים

וטורידים באבלם, ואחר כך בתשרי פסק השעבוד לגמרי. ובזה ביאר מה שאמרו (שם ע"א ע"ב) שארבע כוסות של ליל הסדר תקנו חכמים 'דרך חירות' וכל אחד מהם הוא מצוה בפני עצמו, וביאר שהכוסות נתקנו כאותה דרך שבה יצאו ישראל לחירות, וכפי שיציאתם היתה בארבעה פרקים, כן ישנם ארבע מצוות, ועל כן כל כוס היא מצוה בפני עצמה, כיון שכל כוס היא על שם פרק אחד בגאולה.

והנה מה שכתב רבינו שישאל היו עובדים קצת, כתב על פי זה בספר **שדה יער** (רובין) לבאר שינוי הלשון, שכאן נאמר 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', והמילה 'סבלות' כתובה בכתיב חסר, ואילו להלן (פסוק ז) כתוב 'ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים'. ושם נאמר 'סבלות' בכתיב מלא. וביאר שכאן למרות יציאתם עדיין היו עובדים קצת את מצרים, ואם כן לא יצאו לגמרי מסבל מצרים, ועל כן נכתב בכתיב חסר, מה שאין כן להלן שהפסוק מדבר בהשלמת היציאה שם כתוב 'סבלות' בכתיב מלא כיון שיצאו מכל סבלם של מצרים. וכתבו המפרשים שכדברי רבינו משמע בתרגום אונקלוס, שתירגם 'ואפיק יתכון מגו דחוק פולחן מצראי' כלומר 'שה' יוציא את ישראל מתוך דוחק ולחץ עבודת מצרים. והנה בפסוק לא נאמר אלא שיצאו מתוך עבודת מצרים, והתרגום הוסיף שהיציאה תהיה מ'דוחק' העבודה. כיון שהוא מפרש כדברי רבינו שהיציאה היא מהעבודה הקשה, אבל עדיין נשארה עבדות גם אחר היציאה הזו, ועל כן תירגם שרק מדוחק העבודה היתה יציאה אבל לא מהעבודה עצמה.

בטלה עבודה מאבותינו, ומכת דם בודאי היתה קודם לכן, וכמו שכתבו התוספות (שם ד"ה בראש) שהמכות התחילו בניסן. וברבינו בחיי (להלן י ה) כתב שמכת דם היתה באב, ואם כן היאך כתב רבינו שבמכת דם פסק השעבוד. וכתב שלדברי רבינו יש לפרש כוונת הגמרא שבראש השנה הפסיק העבודה לגמרי, אף שכבר קודם לכן הוקל מעליהם תוקף השעבוד. אך בסוכת דוד (קוויאט, הגש"פ, יציאת מצרים אות לח) הוסיף להקשות, שלדברי רבינו הקלת השעבוד רמז בפסוק 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים', ובראש השנה (שם) למדו מכתוב זה עצמו שבראש השנה בטלה העבודה, והיאך כתב רבינו כאן שפסקו זה כוונתו למכת דם.

והחיד"א בספרו **פתח עיניים** (פסחים קט: ד"ה רבינא) הביא ביאור זה שכתב רבינו, וכתב שבדאי שממכת דם הוקל מעליהם השעבוד כיון שהיו עסוקים

כתב רבינו (שמות ו ו): **'לכן אמור לבני ישראל אני ה' פירוש, הודיעם משמי כי מדתי מדת רחמים וריחמתי עליהם, ומלבד הודעה זו תאמר להם סדר הטובות אשר אעשה להם והוצאתי וגו'.** עוד ירצה באומרו לכן לשון שבועה שנשבע ה' לעשות כל האמור בענין, וכן תמצא שאמר יחזקאל סימן כ' ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים. ואומרו והוצאתי וגו' נתכוון לסדר סדר הטובות, כי בתחילה יקל עול סבולם, והוא אומרו 'והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים' שהוא תוקף השעבוד, וזה היה תיכף ומיד במכת היאור נתפרדה חבילת נוגשים ושוטרים, אבל ישראל היו עובדים קצת כי אימת המצריים היתה עליהם ומעצמם היו עובדים עבודה קלה. וכנגד זה אמר והוצאתי אתכם מעבודתם שתעקר עבודה מהם כל עיקר, ואחר כך וגאלתי אתכם היא יציאתם מארץ מצרים ובכלל פרט זה היא קריעת ים סוף שאם לא כן זו גאולה שאחריה כלייה ב"מ, ולזה לא אמר והוצאתי אתכם מן הארץ אלא וגאלתי לומר הוצאה שיש בה גאולה אם ירדוף אויב ירדוף באף ובחמה שפוכה. ואחר כך ולקחתי אתכם לי לעם שהוא מתן תורה כי שם נתייחדנו לו לעם וייחד שמו עלינו והוא אומרו והייתי לכם לאלהים.

והנה מבואר מדברי רבינו שבמכת דם פסק תוקף השעבוד, וכן כתב לעיל (ג ז, ה ו) שביום שהתחילו המכות במצרים פסק השעבוד. וכתב שממכת דם לא די שלא השתעבדו בהם אלא אף התחילו מצרים לשלם מכספם עבור המים כמבואר במדרש (שמו"ר ט ז). וכתב **במאורי החיים** שכדברי רבינו מבואר בספורנו. ובספר **ברכת ראובן** שלמה הקשה על דברי רבינו שהרי במסכת ראש השנה (יא.) אמרו שבראש השנה

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

המעגל המופלא: כשתורתו המאירה של האור החיים הקדוש מחוללת ישועות

בעולמנו המודרני, כשהמספרים והחישובים מכתיבים את מהלך חיינו, לעיתים נדמה כי אנו שוכחים את כוחה של האמונה התמימה. אך לפעמים, דווקא מתוך המספרים היבשים, מתגלה סיפור מופלא של השגחה פרטית המזכיר לנו את אורו הבהיר של רבינו הקדוש, מאור ישראל, **האור החיים הקדוש** זיע"א.

כך היה המעשה באברך צעיר, מטופל בילדים, שחלומו הפשוט להרחיב את ביתו בחדר נוסף נראה כמשימה בלתי אפשרית. הצעות המחיר שקיבל - עשרים אלף שקלים - היו כחומה בצורה עבור אברך שפרנסתו דחוקה. בכל פנייה לקבלן, אותו סכום מדויק חזר על עצמו, כאילו נגזר מן השמים.

אך בליבו של האברך פעמה אמונה מיוחדת בכוחו של רבינו הקדוש, אשר אורו מאיר את העולם כולו. לא הייתה זו אמונה מופשטת - מדי חודש היה תורם מכספו הדל לאברכים השוקדים על תורתו המאירה של רבינו **האור החיים הקדוש**, אשר כל דיבור ודיבור שלו מאיר עיני ישראל, מתוך הבנה עמוקה בחשיבות לימוד תורתו הקדושה.

באותו ערב סתווי, כשנכנס לשטיבלאך לתפילת מעריב, שפך את ליבו בתפילה חרישית. לא ביקש גדולות, רק את היכולת להרחיב את ביתו לרווחת משפחתו, מתוך אמונה בכוחו העצום של רבינו הקדוש, אשר אורו חוצה דורות. והנה, כמבטא קסם, מיד בצאתו מבית הכנסת, **החלה להתגלגל שרשרת של השגחה פרטית**: שיחת טלפון מרעייתו, זיכרון פתאומי של קשר משפחתי לשיפוצניק, והצעת מחיר מפתיעה - שבעת אלפים שקלים פחות מכל ההצעות האחרות.

אך הפלא האמיתי התגלה כשישב לחשב את סך תרומותיו החודשיות ללומדי תורת רבינו האור החיים הקדוש, אשר כל מילה מתורתו היא כאבן יקרה המאירה את נתיבות החיים. המספרים הצטברו לסכום מדויק - שבעת אלפים שקלים. כמו יד נעלמה שסגרה מעגל מופלא של נתינה וקבלה, של אמונה והשגחה.

סיפור זה מלמדנו שיעור עמוק על כוחה של תמיכה בלומדי תורתו הקדושה של רבינו האור החיים הקדוש, אשר זכותו ומגילה ומאירה עד היום. כפי שמאיר אורו בכל דור ודור - התורה היא מקור הברכה, וכל המחזיק בתורתו הקדושה זוכה לראות ישועות, לא רק בעולם הבא, אלא גם בעולם הזה, במספרים מדויקים ובחשבונות ברורים.

מחוברים להימים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

